

członkowskich WTO stanowią kraje rozwijające się i najslabiej rozwinięte. Poprzez kumulowanie żądań skierowanych do krajów bogatych, których te nie będą w stanie spełnić, państwa biedne mogą doprowadzić do erozji systemu wielostronnej wymiany handlowej i w rezultacie na trwałe podważyć zaufanie do ponadnarodowych instytucji pełniących funkcje regulacyjne w gospodarce światowej. Aby temu zapobiec USA, UE oraz pozostałe państwa rozwinięte muszą znaleźć pole do kompromisu. Jest on jedyną alternatywą dla wizji wojny „Północy z Południem”.

MAREK REWIZORSKI
Koszalin

ABSTRACT

Relations between the USA and the EU as members of the World Trade Organization are function of trade disputes and cooperation. The role of the WTO in dealing with trade conflicts between the USA and the EU consists in inducing both sides to respect the resolutions issued by the Dispute Settlement Body and the Appellate Body, which are internal elements of the organizational structure of this institution. In turn cooperation between the USA and the EU on the WTO forum manifests itself in developing and adjusting aspects of transatlantic dialogue to trade standards introduced by the WTO and in presenting a common stand during trade negotiations with developing countries. Both cooperation and competition between the above mentioned actors of international economic relations is necessary to maintain not only the current round of trade negotiations of the WTO launched at Doha in 2001, but also a plurilateral trade system.

WSPÓLPRACA TRANSGRANICZNA W REGIONIE GÓRNEGO RENU

CHARAKTERYSTYKA REGIONU GÓRNEGO RENU

Pojęcie regionu jest w różny sposób definiowane w literaturze w zależności od dyscypliny naukowej. Nie jest to termin jednoznaczny. Jego rozumienie warunkuje wiele czynników, w tym przede wszystkim historia i kultura polityczna państwa, a także stopień rozwoju konkretnej dyscypliny. Najogólniej region określa się jako pewną odróżniającą się część przestrzeni¹. W zależności od przyjętego układu odniesienia można wyróżnić: regiony wewnątrzpaństwowe, będące częściami składowymi podziału terytorialnego państwa lub tylko fragmentami rzeczywistych regionów administracyjnych, regiony ponadpaństwowe i subregiony, utożsamiane z państwem, stanowiące pewną strukturę pośrednią pomiędzy dwoma pierwszymi terminami².

Obszar Górnego Renu jest regionem ponadpaństwowym, inaczej ponadgranicznym. Takie regiony wykazują związki o charakterze historycznym, kulturowym i gospodar-

¹ Por. I. Topolski, H. Dumala, A. Dumala (red.), *Regiony w stosunkach międzynarodowych*, Lublin 2009; W. Drobek, *Pojęcie regionalizmu a teoretyczne koncepcje regionu*, w: W. Lesiuk (red.), *Region jako przyszła struktura europejska. Materiały polsko-niemieckiego sympozjum w Opolu 13-15.05.1992*, Opole 1992, s. 11.

² Zob. W. Malendowski, M. Ratajczak, *Euroregiony. Pierwszy krok do integracji europejskiej*, Wrocław 1998, s. 25.

czym, wynikające z bliskości geograficznej, choć nie są częścią jednej całości terytorialnej³. W historii były one niejednokrotnie zaniechane jako tereny na peryferiach „właściwego” państwa. Z czasem wraz z rozwojem procesów integracyjnych zaczęły zyskiwać na znaczeniu. W literaturze definiuje się je jako jednostki terytorialne wchodzące w skład kilku państw, podzielone granicami narodowymi, ale połączone różnego rodzaju więziami i zależnościami⁴. Współpraca między sąsiadami na szczeblu lokalnym i umożliwienie w ten sposób rozwoju terenów pogranicza stały się w wielu przypadkach czynnikiem sprzyjającym poprawie stosunków między danymi państwami na szczeblu centralnym.

Formy realizowanej przez władze lokalne współpracy transgranicznej⁵ są bardzo zróżnicowane. Wypracowanie odpowiedniej propozycji spełniającej oczekiwania wielu partnerów jest żmudnym procesem, który wymaga czasu i jest z reguły poprzedzony szczegółowymi ekspertyzami stron. Ukształtowanie odpowiednich mechanizmów komunikowania w ramach współpracy między regionami kilku krajów jest pierwszym krokiem do sukcesu w realizacji często bardzo skomplikowanych programów, wymagających dużych nakładów ludzkich i finansowych⁶. Sytuację nierzadko utrudnia zróżnicowanie państw ze sobą graniczących w strukturze administracyjnej, jak to ma miejsce w przypadku regionu Górnego Renu. Poszczególne jednostki podziału administracyjnego dysponują innymi kompetencjami w państwach federalnych, takich jak Niemcy, czy Szwajcaria i innymi w państwach unitarnych, takich jak Francja. Niezależnie od posiadanych uprawnień i swojego potencjału regiony przygraniczne realizują swoje interesy na zasadach paradyplomacji (nazywanej też dyplomacją oddolną) – nie mają bowiem pełnej podmiotowości prawnomiędzynarodowej⁷. Podejmowanymi działaniami wpisują się jednak w założenia polityki zagranicznej swoich państw.

Region Górnego Renu położony jest w centrum Europy na styku trzech państw: Francji, Niemiec i Szwajcarii. W jego skład wchodzi następujące obszary: po stronie francuskiej departamenty Bas-Rhin i Haut-Rhin, będące częścią regionu Alzacja, po stronie niemieckiej region Południowego Palatynatu z powiatami Südliche Weinstraße i Germersheim oraz miastem Landau (Nadrenia-Palatynat), region Zachodniego Palatynatu z gminami Dahner Felsenland i Hauenstein (Nadrenia-Palatynat), region środkowy Górny Ren, region południowy Górny Ren oraz powiaty Lörrach i Waldshut (Badenia-Wirtembergia), po stronie szwajcarskiej kantony Bazylea-miasto, Bazylea-okolice,

³ Por. J.J. Węc, *Regionalizacja w państwach Unii Europejskiej (RFN, Belgia, Włochy i Hiszpania)*, „Przegląd Zachodni” 1994, nr 2, s. 132.

⁴ Por. S. Scharrenbach, *Grenzüberschreitende Zusammenarbeit in der Europäischen Union*, Saarbrücken 2008, s. 4.

⁵ Europejska współpraca transgraniczna jest regulowana przez wiele dokumentów ramowych, takich jak: Europejska Konwencja Ramowa o Współpracy Transgranicznej między Wspólnotami i Władzami Terytorialnymi (zwana Konwencją Madrycką, 1980 r.) z Protokołem Dodatkowym (1995 r.), Europejska Karta Samorządu Terytorialnego (1985 r.), Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych (1995 r.) oraz Europejska Karta Samorządu Regionalnego (1997 r.), a także przez wiele umów bilateralnych.

⁶ Projekty realizowane w ramach współpracy transgranicznej dotyczą niemal wszystkich dziedzin życia – są to, m. in. projekty dotyczące ochrony środowiska, poprawy opieki medycznej w regionie – w tym działalności służb ratunkowych, zmniejszenia bezrobocia, rozwoju lokalnej infrastruktury, takiej jak mosty, drogi, lotniska itp.

⁷ Nierzadko działalność regionów może przypominać zachowanie państw – jako podmiotów prawa międzynarodowego, np. działalność jednostek federacyjnych Belgii. Zob. B. Wojna, *Regiony a państwo w ponowoczesnym systemie międzynarodowym*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2008, nr 2, s. 87.

Argowia, Jura i Solothurn. Wymienione jednostki administracyjne są częściami czterech regionów geograficznych: Alzacji, Południowego Palatynatu, Badenii i północno-zachodniej Szwajcarii. Jest to obszar o powierzchni 21 500 km².

Region Górnego Renu jest zamieszkiwany przez 5,9 mln ludzi. Około jednej piątej wszystkich mieszkańców osiedliło się w pięciu największych miastach regionu: Karlsruhe, Strasburgu, Fryburgu Bryzgowijskim, Bazylei i Miluzie. Najgęściej zaludniona jest północno-zachodnia Szwajcaria – 375 osób na km², a najrzadziej Południowy Palatynat – 201 osób na km²⁸. Wartość PKB *per capita* w regionie wynosi 27 700 euro i należy do najwyższych w Europie.

Obszar, otoczony pasmami górskimi Schwarzwald, Wogezów i Jury, stanowi spójną geograficzną całość, której głównym elementem jest rzeka Ren, przepływająca przez Nizinę Górnoreńską⁹. Ren przecina region z południa na północ łącząc Alpy z Morzem Północnym, i tym samym odgrywa rolę korytarza komunikacyjnego między północną Europą a Morzem Śródziemnym. Takie położenie od wieków determinowało ważną rolę gospodarczą tych terenów. Należą one do najdawniej zasiedlonych w Europie. Pierwszymi mieszkańcami byli najprawdopodobniej przedstawiciele plemion pochodzenia celtyckiego. Silne piętno na kulturze regionu odcisnęli w kolejnych stuleciach Rzymianie i ludy pochodzenia germańskiego – Alemanowie i Frankowie¹⁰. Ze względu na wielowiekową historię tereny te są istotną częścią składową europejskiego dziedzictwa kulturowego. Podstawowym czynnikiem decydującym o ich specyfice jest – jednoczące różne tradycje – oddziaływanie Renu. Nie sposób przecenić jego roli w rozwoju kulturalnym i gospodarczym regionu. Dowodem na to może być dzisiejsza pozycja ekonomiczna takich wspólnot lokalnych, jak na przykład Badenia-Wirtembergia, czy Alzacja, należących do najbogatszych wspólnot terytorialnych w Unii Europejskiej. W literaturze używa się pojęcia „obszar gospodarczy Górnego Renu”¹¹ dla określenia tego regionu, charakteryzującego się bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturą, wysoko wykwalifikowaną siłą roboczą i – co nie jest bez znaczenia dla licznych inwestorów – różnorodnością kulturową, warunkującą tolerancję i otwartość mieszkańców. Region Górnego Renu jest też częścią tzw. Błękitnego Banana (ang. *Blue Banana Belt*), dynamicznie rozwijającego się gospodarczo obszaru, rozciągającego się od Manchesteru poprzez Nadrenię aż do Mediolanu. Choć na terenach położonych nad Górnym Renem nie ma bogatych złóż surowców mineralnych, to dzięki wymienionym czynnikom od wielu lat prężnie rozwija się przemysł – przede wszystkim tekstylny, chemiczny, farmaceutyczny¹², maszynowy i samochodowy¹³. Ludność zamieszkująca pogranicze francusko-niemiecko-szwajcarskie wykorzystuje różnice między poszczególnymi państwami, jeśli chodzi o koszty utrzymania i wysokość zarobków. Głównym celem migracji w regionie jest Bazylea, ale także

⁸ Średnia gęstość zaludnienia 272 osoby na km². *OBERRHEIN Statistische Daten 2006*, <http://www.oberrheinkonferenz.org>, 2.08.2008.

⁹ Zob. J. Stadelbauer, *Das Oberrheinische Tiefland – ein Überblick*, w: C. Borchardt, *Geographische Landeskunde von Baden-Württemberg*, Stuttgart 1993.

¹⁰ Wpływy Alemanów są do tej pory widoczne np. w dialektach regionu we wszystkich trzech państwach. Więcej na ten temat: W. Meyer, *Grenzen, die verbinden. Historische Gedanken zur Entwicklung des Oberrheinischen Raumes*, „Schweizer Journal” 1989, nr 12, s. 20-26.

¹¹ Zob. G. Feng, *Grenzüberschreitende Zusammenarbeit. Die EuroRegion Oberrhein, ein Modell für das Tumen-Projekt in Nordostasien?*, Berlin 2003, s. 40.

¹² W regionie obecne są, m. in. koncerny Novartis, Roche, Clariant, czy Rhone Poulenc.

¹³ Obszar Górnego Renu ma bogatą tradycję w tej dziedzinie. Pierwsze zakłady produkujące samochody powstały na początku XX w. (firmy Dietrich, Mathis i Bugatti). Obecnie na tym obszarze działają, m. in. zakłady Magirus, Lanz, Daimler i Benz.

inne duże miasta, np. Karlsruhe. Najczęściej lepszej pracy, czy tańszego mieszkania w sąsiadującym państwie poszukują Francuzi i Niemcy.

INICJATYWA INTERREG – WSPARCIE REGIONÓW PRZYGRANICZNYCH

Rozwój różnorodnych form współpracy transgranicznej w regionie Górnego Renu stał się możliwy dzięki unijnym funduszom strukturalnym, z których finansowano większość zakrojonych na szeroką skalę projektów. W ramach realizowania polityki regionalnej Wspólnoty Europejskiej wystąpiły w latach 90. ubiegłego stulecia z inicjatywą INTERREG, przeznaczoną specjalnie dla obszarów przygranicznych¹⁴. Program ten jest finansowany ze środków dwóch funduszy – Europejskiego Funduszu Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. INTERREG odegrał dużą rolę w procesie poprawy sytuacji w regionach przygranicznych i stał się ważnym elementem w podwyższaniu standardów życia obywateli Wspólnot Europejskich. Do tej pory zrealizowano trzy fazy tego programu – INTERREG I w latach 1990-1993, INTERREG II w latach 1994-1999 i INTERREG III w latach 2000-2006¹⁵. Trzecia edycja inicjatywy wspierała trzy komponenty: współpracę transgraniczną (część A), współpracę transnarodową (część B) i współpracę międzyregionalną (część C).

Na lata 2007-2013 inicjatywę INTERREG ujęto w ramy nowego celu polityki spójności, dotyczącego Europejskiej Współpracy Terytorialnej (tzw. cel trzeci). Jest on wdrażany, podobnie jak wcześniej INTERREG III, na trzech płaszczyznach współpracy transgranicznej, ponadnarodowej i międzyregionalnej (INTERREG IV 2007-2013)¹⁶. Współpraca transgraniczna ma obejmować rozwój transgranicznej działalności o wymiarze gospodarczym, społecznym i środowiskowym, realizowany poprzez wspólne strategie na rzecz zrównoważonego rozwoju terytorialnego.

Program INTERREG miał duże znaczenie dla rozwoju regionu Górnego Renu. W jego ramach zrealizowano do tej pory na tym obszarze ponad trzysta projektów. Cały region podzielono w celu lepszego wykorzystania przekazywanych środków na dwie części. Północna została objęta programem INTERREG-PAMINA, a środkowa i południowa programem INTERREG *Oberrhein Mitte-Süd*. W nowej fazie inicjatywy na lata 2007-2013 podział ten zlikwidowano.

Komisja Europejska zaakceptowała 24 października 2007 r. program operacyjny dla regionu Górnego Renu, który jest realizowany w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej w latach 2007-2013. Prognozowany koszt tej inicjatywy wyniesie ok. 132 mln euro. Z Europejskiego Funduszu Regionalnego Unia Europejska przeznaczy na

¹⁴ Por. I. Roch, *Grenzüberschreitende Regionalentwicklung – Basis europäischer Integration?*, „WeltTrends” Frühjahr 1999, nr 22, s. 45.

¹⁵ Szerzej na temat kolejnych faz realizacji programu INTERREG, np. w: A. Bußmann, *Die dezentrale grenzüberschreitende Zusammenarbeit mit Deutschlands Nachbarländern Frankreich und Polen*, Baden-Baden 2005, s. 251-256.

¹⁶ Do pierwszej kategorii współpracy (A) kwalifikują się regiony odpowiadające poziomowi 3 wspólnej klasyfikacji jednostek terytorialnych (określone jako NUTS 3 – fr. *Nomenclature des Unites Territoriales Statistique*), leżące wzdłuż wszystkich wewnętrznych i niektórych zewnętrznych granic lądowych UE i wszystkie regiony położone wzdłuż granic morskich UE, które dzieli odległość do 150 kilometrów. Do drugiej kategorii współpracy (B) Komisja przyjmuje wykaz zakwalifikowanych obszarów transnarodowych z podziałem na poszczególne programy. Do trzeciej kategorii współpracy (C) należy całe terytorium WE. Zob. szerzej: J. Furtak, *Fundusze strukturalne i Fundusz Spójności jako instrumenty wspólnotowej polityki regionalnej*, w: Z. Bajko, B. Jóźwik, *Fundusze strukturalne i Fundusz Spójności w Polsce na lata 2007-2013*, Lublin 2008, s. 28.

jej realizację ok. 67 mln euro¹⁷. Program jest wspierany przez Szwajcarię w ramach uchwalonej przez tamtejszy parlament we wrześniu 2007 r. „Nowej Polityki Regionalnej”, przewidzianej na lata 2008-2015. Szwajcaria wspiera finansowo jednak tylko te projekty INTERREG IV, które są wyraźnie zgodne z ustaleniami „Nowej Polityki Regionalnej”. Warto zaznaczyć, że choć współpraca transgraniczna należy w Szwajcarii do zagadnień rozstrzyganych na szczeblu związkowym, to koordynacją realizacji inicjatyw finansowanych w ramach INTERREG IV zajmują się kantony¹⁸.

Program operacyjny dla regionu Górnego Renu wymienia cztery priorytetowe obszary, dla których przewidziane jest wsparcie ze środków INTERREG IV: konkurencyjność¹⁹, współpraca instytucji edukacyjnych, kulturalnych i administracyjnych²⁰, ochrona środowiska²¹ i pomoc techniczna²². Pierwszy priorytet obejmuje między innymi projekty badawcze, dotyczące nowych technologii i ich upowszechniania, a także te promujące region Górnego Renu jako atrakcyjny turystycznie²³. W ramach drugiego priorytetu ujęte zostały inicjatywy mające na celu zacieśnienie współdziałania organizacji edukacyjnych i kulturalnych oraz lokalnych władz²⁴. Trzeci priorytet dotyczy projektów mających na celu ochronę środowiska, związanych na przykład z użytkowaniem odnawialnych źródeł energii²⁵. Środki z czwartego obszaru są przeznaczone na obsługę administracyjną całego programu²⁶.

FORMY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ W REGIONIE GÓRNEGO RENU

Silne związki kulturowe i chęć rozwoju gospodarczego motywowały lokalne wspólnoty wcześniej niż w innych częściach Europy – już w XIX wieku – do tworzenia różnego rodzaju instytucji i struktur w ramach współpracy transgranicznej²⁷. Wielolet-

¹⁷ Co stanowi 0,8% wszystkich środków przeznaczonych na cel Europejska Współpraca Terytorialna na lata 2007-2013. Zob. http://ec.europa.eu/regional_policy/, 6.11.2008.

¹⁸ W regionie Górnego Renu zajmuje się tym Międzynarodowa Komórka Reprezentacyjna (*Internationale Koordinationsstelle der Regio Basiliensis*) działająca w ramach *Regio Basiliensis*.

¹⁹ Oficjalna nazwa priorytetu A: „Wspólne korzystanie z ekonomicznego potencjału regionu Górnego Renu”. Na jego realizację przeznaczono 28% wszystkich środków.

²⁰ Oficjalna nazwa priorytetu B: „Region Górnego Renu jako miejsce edukacji, pracy i zamieszkania”. Na jego realizację przeznaczono 28% wszystkich środków.

²¹ Oficjalna nazwa priorytetu C: „Zapewnienie zrównoważonego rozwoju regionu Górnego Renu”. Na jego realizację przeznaczono 40% wszystkich środków.

²² Oficjalna nazwa priorytetu D: „Pomoc techniczna”. Na jego realizację przeznaczono 4% wszystkich środków.

²³ W ramach tego priorytetu w latach 2008-2010 jest realizowany, m. in. projekt „Sieć NEUREX+” zakładający stworzenie powiązań między ośrodkami badawczymi regionu, zajmującymi się leczeniem chorób neurologicznych i opracowanie nowych metod ich leczenia. Przewidywany koszt przedsięwzięcia to ponad 3 miliony euro.

²⁴ Wśród realizowanych w ramach tego priorytetu projektów na uwagę zasługuje, np. projekt „Alcja w krainie czarów”, zakładający tworzenie kółek teatralnych dla chorych dzieci w szpitalach (2008 – 2009). Przewidywany koszt realizacji to 153 tys. euro.

²⁵ W ramach priorytetu C w latach 2008-2011 realizowany jest projekt ochrony wód gruntowych na terenach nadreńskich (skrót nazwy projektu LOGAR). Przewidywany koszt przedsięwzięcia to ponad 650 tys. euro.

²⁶ Na obsługę całego programu w latach 2007-2015 w ramach priorytetu D przeznaczono sumie ok. 5,7 mln euro.

²⁷ Zob. G. Feng, *op. cit.*, s. 64.

nie działania podejmowane w tym kierunku spowodowały, że region Górnego Renu jest modelem przykładowym skutecznego i efektywnego współdziałania wielu podmiotów składających się z reprezentantów władz rządowych i samorządowych trzech państw.

1. Wybrane inicjatywy społeczne

Podstawą współpracy francusko-niemieckiej nie tylko na szczeblu międzypaństwowym, ale także lokalnym stał się Traktat Elizejski podpisany 22 stycznia 1963 r. przez prezydenta Charlesa de Gaulle'a i kanclerza Konrada Adenauera. Umowa ta oznaczała nowe otwarcie w stosunkach między Francją a RFN i stała się punktem kulminacyjnym polityki pojednania propagowanej przez Adenauera²⁸. Umożliwiła nawiązywanie także na poziomie regionalnym bliskich kontaktów i podejmowanie różnego rodzaju inicjatyw, na przykład w zakresie wymiany młodzieży. Poprawa relacji między graniczącymi ze sobą państwami zaczęła motywować społeczności lokalne do działania.

W regionie Górnego Renu ocieplenie relacji francusko-niemieckich postanowiła wykorzystać strona szwajcarska. Bazylea nieprzypadkowo stała się kolebką współpracy transgranicznej na tym obszarze. Podział aglomeracji bazylejskiej między trzy państwa powodował wiele utrudnień dla miejscowej ludności. Aby temu przeciwdziałać, w 1963 r. utworzono grupę roboczą regionu Bazylei – stowarzyszenie *Regio Basiliensis*. Odegrało ono ważną rolę w integrowaniu obszarów pogranicza szwajcarsko-francusko-niemieckiego i stało się inicjatorem kolejnych projektów. W jego skład wchodzi przedstawiciele szwajcarskich władz lokalnych, ludzie kultury i nauki oraz reprezentanci firm działających w regionie²⁹. *Regio Basiliensis* nawiązało współpracę ze stroną francuską i niemiecką, motywując swoich partnerów do podchwycenia idei tego typu organizacji. W wyniku tych kontaktów w Alzacji, w Miluzie już w 1965 r. założono francuski odpowiednik *Regio Basiliensis* – *Regio du Haut Rhin*. W Niemczech w 1985 r. powstało natomiast towarzystwo – *Freiburger Regio-Gesellschaft*, od 2004 r. działające pod nazwą *RegioGesellschaft Schwarzwald-Oberrhein*.

Wymienione stowarzyszenia ściśle współpracują³⁰ w celu pogłębienia współpracy transgranicznej w tzw. klasycznym regionie, czyli części określanej jako *Regio TriRhena* (południowa część regionu Górny Ren). Ich funkcjonowanie regulują przepisy prawa cywilnego poszczególnych państw.

Wszystkie trzy stowarzyszenia prowadzą zakrojoną na szeroką skalę działalność edukacyjną³¹, koordynują wiele projektów, między innymi w zakresie ochrony środowiska, czy rozbudowy lokalnej infrastruktury. Przede wszystkim są jednak znaczącym pośrednikiem w komunikacji między wieloma organizacjami działającymi w obszarze współpracy transgranicznej w regionie. W 1995 r. założyły Radę *Regio TriRhena*³² – gremium będące platformą współdziałania reprezentantów władz szczebla komunalnego, przedsiębiorców i przedstawicieli nauki. Rada będąca następczynią Konferencji

²⁸ Szerzej na temat traktatu i jego znaczenia w: C. Defrance, U. Pfeil (Hrsg.), *Der Elysée-Vertrag und die deutsch-französischen Beziehungen 1945-1963-2003*, München 2005.

²⁹ Ok. 400 członków indywidualnych i 200 grupowych.

³⁰ W 1990 r. zinstytucjonalizowano istniejącą już wcześniej współpracę, podpisując deklarację zakładającą regularne spotkania w ramach Komisji Koordynacyjnej Stowarzyszeń Regio (*Koordinationsausschuss der drei Regio-Vereine – KAR*).

³¹ Na przykład organizowanie szkoleń dla lokalnych przedsiębiorców dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej w regionach przygranicznych, czy szkolenia dla nauczycieli na temat systemów edukacyjnych w państwach sąsiednich.

³² Zob. <http://www.regiotriRhena.org>, 17.09.2008.

Burmistrzów Górnoreńskich (1990) i Komisji Koordynacyjnej Towarzystw Regionalnych (1990) działa jako stowarzyszenie³³ na podstawie przepisów niemieckiego prawa cywilnego. Stanowi instancję łączącą trzy obszary działania stowarzyszeń-założycieli. Jednocześnie w jej obradach biorą udział reprezentanci władz komunalnych, co powoduje, że ma ona większe możliwości oddziaływania, jeśli chodzi o pogłębianie relacji między trzema państwami.

Rada *RegioTriRhena* uczestniczy w realizacji wielu projektów. Do najbardziej znanych należy inicjatywa *BioValley – The Life Sciences Network*³⁴, która przyczyniła się do utożsamiania regionu Górnego Renu ze skutecznymi sposobami wykorzystywania biotechnologii. W jej ramach od 1995 r. naukowcy z czterech górno-reńskich uniwersytetów, różnego rodzaju instytucje i przedsiębiorcy z branży medycznej i biologicznej współpracują w celu rozwijania nowych technologii. Projekt ten umożliwił wykorzystanie ogromnego potencjału ekonomicznego i badawczego regionów – Alzacji, północnej Szwajcarii i południowej Badenii. Pomysłodawcy uzyskali pomoc finansową w ramach inicjatywy wspólnotowej INTERREG. Rada *RegioTriRhena* aktywnie zaangażowała się również w program rozbudowy i rozwoju najważniejszego lotniska w regionie – Bazylea-Miluzja-Fryburg *EuroAirport*. Stało się ono symbolem udanej współpracy szwajcarsko-francusko-niemieckiej i określane jest nawet „bramą do Górnego Renu”³⁵. Rada wspomaga kontakty między uczelniami wyższymi³⁶ i wymianę uczniów³⁷. Prowadzi też działalność mającą na celu zachęcenie Szwajcarów, Francuzów i Niemców do tworzenia nowych projektów transgranicznych. Stanowi dla zainteresowanych rodzaj punktu informacyjnego³⁸.

2. Instytucjonalizacja współpracy na szczeblu rządowym i samorządowym

Od końca lat 60. ubiegłego stulecia z inicjatywy *Regio Basiliensis* władze regionalne trzech państw rozpoczęły regularne spotkania w ramach „międzynarodowych rozmów koordynacyjnych”. W 1971 r. utworzono stałą konferencję niemiecko-francusko-szwajcarską do spraw koordynacji regionalnej³⁹, która stała się podstawą dla przyszłej instytucjonalizacji współpracy transgranicznej w regionie. W wyniku jej prac 22 października 1975 r. poprzez wymianę not między rządami w Bonn, Paryżu i Bernie zawarto porozumienie o zacieśnieniu współpracy⁴⁰. Na jej mocy powołano do życia Niemiecko-Francusko-Szwajcarską Komisję Rządową do Spraw Sąsiedzkich, a także

³³ Status prawny Rady *RegioTriRhena* został uregulowany w 2003 r.

³⁴ Zob. Podsumowanie dziesięciolecia działalności projektu w broszurze: *10 Jahre Biovalley. Re-sümee und Ausblick*, <http://www.biovalley.com/>, 15.09.2008.

³⁵ Historia lotniska i przebiegu współpracy dostępna na stronie: <http://www.euroairport.com/>, 15.09.2008.

³⁶ Współpraca z Europejską Konfederacją Uniwersytetów Górnego Renu (*EUCOR*). Organizacja skupia uniwersytety z Bazylei, Fryburga Bryzgowijskiego, Strasburga, Karlsruhe i Miluzy. Zob. <http://www.eucor-uni.org/>, 14.09.2008.

³⁷ Np. projekt TRISCHOLA, polegający na wymianie uczniów i nauczycieli trzech państw, który był realizowany w ramach programu INTERREG III A – <http://www.trischola.org/>, 13.09.2008.

³⁸ Punkt ten nazywa się – *Anlaufstelle für grenzüberschreitende Bürgerprojekte*; http://www.regio-trirhena.org/dn_Anlaufstelle/Anlaufstelle_16122004_144320.html, 15.09.2008.

³⁹ Pełna nazwa w języku francuskim brzmiała: *Conférence tripartite permanente de coordination regionale*.

⁴⁰ *Bonner Abkommen*, 22.10.1975, Bundesgesetzblatt 1976, Teil II, nr 6, Tag der Ausgabe: Bonn, 24.01.1976, s. 194-197.

dwie grupy robocze – Trójstronną Komisję Regionalną (południowy obszar regionu Górnego Renu) i Dwustronną Komisję Regionalną (środkowa i północna część regionu Górnego Renu). Po raz pierwszy rządy trzech państw wyraźnie dały do zrozumienia, że są zainteresowane zacieśnianiem współpracy i tworzeniem jej podstaw instytucjonalnych. 21 października 1991 r. na wspólnym posiedzeniu obydwu komisji roboczych zdecydowano o ich przekształceniu w jedno gremium – Konferencję Górnego Renu, która swoim działaniem objęła cały obszar Górnego Renu, nazwany od tej pory – *Euro-Regionem Oberrhein*. Jest to najważniejsza instytucja do spraw współpracy transgranicznej, działająca na tym obszarze⁴¹. Skupia przedstawicieli jednostek administracyjnych RFN, Francji i Szwajcarii⁴² i jest rodzajem organu roboczego Komisji Rządowej, która obraduje raz na kilka lat na szczeblu delegacji rządowych. W ich skład wchodzi najwyżej ośmiu przedstawicieli ministerstw spraw zagranicznych i ekspertów z innych instytucji⁴³. W ich ramach opracowywane są wytyczne dla dalszej współpracy, zalecenia dla Konferencji Górnego Renu i zmiany umów regulujących działanie obu gremiów. W wyniku obrad Komisji Rządowej opracowano nową umowę, która zastąpiła porozumienie bońskie. Podpisano ją na Renie w Bazylei 21 września 2000 r. w ramach obchodów jubileuszu 25-lecia współpracy transgranicznej na tym obszarze⁴⁴.

Umowa bazylejska stanowi podstawę prawną działania Konferencji Górnego Renu. Głównym organem decyzyjnym jest prezydium, składające się z reprezentantów jednostek administracyjnych trzech państw. W ramach Konferencji działa dziewięć stałych grup roboczych ds. edukacji, zdrowia, młodzieży, pomocy w przypadku katastrof, kultury, zagospodarowania przestrzennego, środowiska, transportu i gospodarki. W ich skład wchodzi specjalści z poszczególnych dziedzin, którzy zajmują się opracowaniem konkretnych projektów. Oprócz grup roboczych funkcjonują dodatkowo specjalne gremia, takie jak komisja ds. ochrony klimatu, grupa *ad hoc* ds. tzw. Trójnarodowego Regionu Metropolii Górny Ren (*Trinationaler Metropolregion Oberrhein*), Okrągły Stół ds. Rolnictwa oraz Grupa ds. Sportu w Regionie Górnego Renu. Raz do roku odbywają się w państwie pełniącym aktualnie prezydencję obrady plenarne Konferencji Górnego Renu. Od 1996 r. pracę wszystkich organów Konferencji koordynuje Wspólny Sekretariat z siedzibą w Kehl.

Dzięki takiemu ukształtowaniu struktury organizacyjnej instytucja ta jest w stanie szybko i sprawnie rozwiązywać problemy. Władze lokalne różnych szczebli w trzech państwach na bieżąco są informowane o postępach w realizacji wielu projektów opracowanych w grupach roboczych i komisjach powoływanych *ad hoc*. Wśród zakończonych inicjatyw na uwagę zasługują, między innymi: utworzenie systemu pomocy transgranicznej w przypadku różnego rodzaju katastrof⁴⁵, spójne ukształtowanie sieci

⁴¹ Zob. <http://www.oberrheinkonferenz.org/>, 13.09.2008.

⁴² Z niemieckich krajów związkowych Badenia Wirtembergia i Nadrenia Palatynat, z francuskich jednostek – regionu Alzacja i departamentów Bas-Rhin i Haut-Rhin, a także szwajcarskich kantonów Bazylea-miasto, Bazylea-okolice, Argowia, Solothurn i Jura – obszar rozszerzony na mocy umowy bazylejskiej.

⁴³ Wedle postanowień umowy bazylejskiej spotkania na szczeblu rządowym powinny odbywać się raz do roku w jednym z państw-stron porozumienia (art. 6). Od 1975 r. do dziś zorganizowano 18 spotkań na szczeblu rządowym.

⁴⁴ Zob. <http://www.oberrheinkonferenz.org/de/wir-uber-uns/chronologie/basler-vereinbarung/>, 15.09.2008.

⁴⁵ W ramach tego projektu sfinansowano w 2007 r. zakup łodzi strażackiej, stacjonującej w Strasburgu/Kehl.

połączeń kolejowych⁴⁶, stworzenie forum młodzieży Górnego Renu⁴⁷, czy zinstytucjonalizowanie współpracy bibliotek, muzeów i teatrów regionu. Duże znaczenie dla społeczności lokalnych mają też programy edukacyjne organizowane pod patronatem Konferencji, na przykład tzw. certyfikat *EuroRegio*, umożliwiający odbycie absolwentom praktyk zawodowych w kraju sąsiedzkim⁴⁸, a także wiele projektów promujących naukę języka niemieckiego i francuskiego. Prace Konferencji uzupełnia i wspiera na szczeblu politycznym utworzona 1997 r. Rada Górnego Renu (*Oberrheinrat*), w której skład wchodzi przedstawiciele lokalnych legislatyw, na przykład posłowie landtagów Badenii-Wirtembergii i Nadrenii Palatynatu⁴⁹.

3. Kongresy Trójstronne - forum porozumienia władz lokalnych i organizacji społecznych

Ważnym forum współpracy w regionie są też organizowane od 1988 r. Kongresy Trójstronne, poświęcone istotnym dla Górnego Renu problemom z różnych dziedzin, na przykład kultury, edukacji, infrastruktury, czy środowiska. Spotkania te zapoczątkowali pracownicy nauki górno-renskich uniwersytetów, którzy od 1975 r. organizowali sympozja tematyczne dotyczące współpracy transgranicznej. Chęć poszerzenia grona uczestników i spektrum omawianej problematyki doprowadziła do zinstytucjonalizowania tej platformy porozumienia. Kongresy Trójstronne odbywają się regularnie raz na dwa lata, po kolei w każdym z trzech państw. Bierze w nich udział kilkaset osób – ekspertów, przedstawicieli władz regionalnych, ludzi nauki i kultury, a także goście, między innymi z Polski, Węgier, Słowacji i Rumunii.

Do tej pory zorganizowano jedenaście kongresów. Ostatni odbył się w styczniu 2008 r. w Strasburgu⁵⁰ nt. „Region Górnego Renu – model rozwoju i współpracy”. W wyniku jego prac wydano deklarację o utworzeniu Trójnarodowego Regionu Metropolii Górnego Renu (*Trinationaler Metropolregion Oberrhein*⁵¹). Sama idea zrodziła się podczas obrad dziesiątego Kongresu we Fryburgu w 2006 r. Projekt Regionu Metropolii opiera się na czterech filarach – współpracy: politycznej, gospodarczej, naukowej i społecznej. Połączenie tych elementów ma przyczynić się do zintensyfikowania rozwoju całego regionu Górnego Renu i wzrostu jego konkurencyjności w Europie. Celem projektu jest wykorzystanie ogromnego potencjału tego obszaru, przewyższającego potencjał niektórych państw członkowskich UE⁵², w celu dalszego podwyższania standardów życia jego mieszkańców. Koordynacją prac zajmują się liczne grupy robocze i komisje

⁴⁶ Pod jej patronatem utworzono sieć połączeń pociągów lokalnych (*S-Bahn*) pomiędzy Miluzą, Bazyleą a Frick/Laufenburgiem. Planowany jest także rozwój szybkich połączeń między Szwajcarią, Niemcami i Francją (pociągi TGV/ICE).

⁴⁷ W ramach forum organizowane są liczne seminaria i różnego rodzaju przedsięwzięcia kulturalne, np. spotkania teatralne.

⁴⁸ Więcej: <http://www.euregio-zertifikat.de>, 20.09.2008.

⁴⁹ Skład Rady: <http://sites.region-alsace.fr/Rhenan/DE/Presentation/Zusammensetzung.htm>, 17.09.2008.

⁵⁰ Następny, dwunasty Kongres Trzech Państw, zatytułowany „Edukacja, badania, innowacja” odbędzie się w 2010 r. w Bazylei.

⁵¹ W Szwajcarii stosowana jest nazwa *Metropolitanregion* lub *Metropolitanraum*.

⁵² Szczegółowe dane statystyczne porównujące region Górnego Renu z innymi obszarami europejskimi dostępne w broszurze wydanej przez Basel Economics na zlecenie Konferencji Górnego Renu, T. Schoder (oprac.), *Das Oberrheingebiet als europäische Metropolregion*, Juni 2006. <http://www.conference-rhin-sup.org>, 11.09.2008.

*ad hoc*⁵³, które opracowują szczegółowe plany realizacji założeń gospodarczych, infrastrukturalnych, edukacyjnych i in. Do najważniejszych należy utworzenie spójnego obszaru gospodarczego w celu zwiększenia atrakcyjności regionu dla firm międzynarodowych, aktywizacja różnych grup społecznych do współdziałania w projekcie, powiązanie uczelni regionu – poprzez nowe stypendia, seminaria, pobyty studyjne w kraju sąsiedzkim, wprowadzenie programów dwujęzycznego nauczania w szkołach różnego szczebla, a także optymalizację połączeń w ruchu osobowym. Dzięki zaangażowaniu szkół wyższych, instytutów badawczych, izb gospodarczych, związków przedsiębiorców oraz władz lokalnych projekt ma duże szanse na realizację⁵⁴.

4. Instytuty badawcze

Specjalną formą współpracy transgranicznej w regionie są instytucje propagujące wiedzę o niej wśród zainteresowanych. W 1993 r. założono *Euro-Instytut*⁵⁵, zajmujący się prowadzeniem szkoleń i kursów dotyczących współpracy francusko-szwajcarsko-niemieckiej w regionie Górnego Renu. Uczestniczą w nich nie tylko urzędnicy administracji lokalnej, policjanci, czy służby ratownicze z trzech państw, ale też przedstawiciele instytucji zajmujących się współdziałaniem obszarów pogranicza w innych państwach. Ponadto utworzono sieć punktów informacyjnych o nazwie *Infobest*⁵⁶, które informują o zagadnieniach związanych z systemem podatkowym, zdrowotnym, edukacyjnym, czy administracyjnym państw obszaru górnořeńskiego. Od 1993 r. w Kehl działa europejskie stowarzyszenie ochrony konsumenta, tzw. *Euro-Info-Consommateurs/Euro-Info-Verbraucher e.V.*, udzielające pomocy prawnej w zakresie francuskiego, niemieckiego i unijnego prawa konsumenckiego⁵⁷.

EURODYSTRYKT JAKO SZCZEGÓLNA FORMA WSPÓŁPRACY

Oprócz wymienionych wyżej struktur współpracy transgranicznej w regionie Górnego Renu stworzono szczególną formę współdziałania miast i gmin tego obszaru – tzw. eurodystrykt. Od euroregionu różni go przede wszystkim węższy zakres wykonywanych zadań i mniejszy obszar, na którym są one podejmowane. Eurodystrykt

⁵³ Dokładny opis form współpracy w ramach projektu w broszurze *Europäische Metropolregion Oberrhein. Hintergrund-Sachstand-Vorschläge zum weiteren Vorgehen*, Stand 09/2006; <http://www.region-suedlicher-oberrhein.de>, 11.09.2008.

⁵⁴ Zob. Przemówienie K.-H. Lambertza wygłoszone z okazji 45-lecia obrad zgromadzenia generalnego *Regio Basiliensis, Regionen, Grenzregionen, Metropolregionen – Wohin steuert das „Europa der Regionen“?*, Bazylea 26.05.2005; http://www.regiobasiliensis.ch/files/downloads/GV_08_Rede_Lambertz.pdf, 10.09.2008.

⁵⁵ *Euro-Instytut* (<http://www.euroinstitut.org>), *Infobest Kehl/Strasbourg* (<http://www.infobest.org>), *Euro-Infoverbraucher e.V.* (<http://www.euroinfo-kehl.eu>) oraz Sekretariat Konferencji Górnego Renu mają wspólną siedzibę w Kehl i współdziałają od 2003 roku jako Centrum Kompetencyjne – *Kompetenzzentrum*, zob. <http://www.kompetenz-zentrum.org>, 12.09.2008.

⁵⁶ W regionie Górnego Renu działają cztery punkty *Infobest: Infobest Palmrein, Infobest Vogelgrun-Breisach, Infobest Kehl/Strasbourg i Infobest Pamina*.

⁵⁷ Stowarzyszenie współpracuje z podobnymi instytucjami z innych państw UE. Jego oryginalność polega na tym, że zrzesza dwa zespoły prawników – z Francji i RFN (Europejskie Centrum Konsumentów – Niemcy i Europejskie Centrum Konsumentów – Francja oraz niemiecki punkt informacyjny na temat praw użytkowników Internetu).

powstaje na podstawie porozumienia kilku graniczących ze sobą gmin przygranicznych dwóch lub więcej państw w celu realizacji konkretnych działań. Eurodystrykt może mieć osobowość prawną i działać jako celowy związek komunalny, europejskie ugrupowanie współpracy terytorialnej lub stowarzyszenie. Może też działać na podstawie porozumienia gmin jako twór bez osobowości prawnej, na przykład jako wspólnota robocza zajmująca się realizacją wspólnych projektów.

Obecnie w regionie Górnego Renu istnieją cztery takie jednostki, o zróżnicowanym statusie prawnym: Eurodystrykt Strasburg-Ortenau, Eurodystrykt Fryburg-Centrum/Południowa Alzacja, Trójnarodowy Eurodystrykt Bazylea i Eurodystrykt *Regio Pamina*. Władze lokalne państw ze sobą graniczących mogły zawierać porozumienia o ich tworzeniu na podstawie dwóch dokumentów – umowy międzynarodowej zawartej 23 stycznia 1996 r.⁵⁸ przez Niemcy, Francję, Luksemburg i Szwajcarię w Karlsruhe oraz niemiecko-francuskiej deklaracji wydanej przez kanclerza Gerharda Schrödera i prezydenta Jacquesa Chiraca 22 stycznia 2003 r.

Umowa z Karlsruhe jest podstawą prawną nawiązywania różnych form współpracy transgranicznej wspólnot terytorialnych⁵⁹ państw-stron umowy. Wiele zawartych w niej rozwiązań stało się wzorem dla podobnych umów w innych częściach Europy, a także znalazło uznanie twórców nowego instrumentu prawnego UE – europejskiego ugrupowania współpracy terytorialnej⁶⁰, które również może stać się formą prawną funkcjonowania eurodystryktu. Na podstawie rozporządzenia UE z 2006 r. w sprawie europejskiego ugrupowania współpracy terytorialnej (EUWT) władze regionalne i lokalne mogą tworzyć tego typu struktury posiadające osobowość prawną i podejmujące działania na rzecz realizacji programów współpracy terytorialnej. Zagadnienia te w podobnym zakresie reguluje umowa z Karlsruhe. Stanowi ona m. in., że wspólnoty terytorialne są uprawnione, w ramach kompetencji przypisanych im na podstawie norm prawa krajowego, do zawierania w formie pisemnej umowy o współpracy. Na podstawie takich porozumień mogą być powoływane podmioty posiadające lub nieposiadające osobowości prawnej, realizujące zadania wyznaczone im przez samorządy lokalne graniczących państw. Ponadto wspólnoty terytorialne mają prawo do tworzenia celowych komunalnych związków o charakterze transgranicznym, posiadających osobowość prawną⁶¹.

Umowa z Karlsruhe pozwoliła na prawną legitymizację różnego rodzaju gremiów, w tym także eurodystryktów. Sama idea tego typu współpracy pojawiła się po raz pierwszy oficjalnie w niemiecko-francuskiej deklaracji ze stycznia 2003 r.⁶² W punkcie 24 zaznaczono konieczność pogłębiania współdziałania gmin pogranicza francusko-niemieckiego i wyrażono poparcie dla pilotażowego projektu utworzenia eurodystryktu Strasburg-Kehl. Zadeklarowano też zainteresowanie powstawaniem takich porozumień także w innych miejscach.

⁵⁸ Tekst umowy: http://www.espaces-transfrontaliers.org/de/publikationen/karlsruher_uebereinkommen.pdf, 12.09.2008.

⁵⁹ Podmioty te zostały określone w języku niemieckim jako: *Gebietskörperschaften* i *örtliche öffentliche Stellen*. Umowa nie reguluje współpracy transgranicznej prowadzonej na szczeblu ogólnopństwowym.

⁶⁰ Zob. Analiza wykonana przez grupę ekspertów na zlecenie Komitetu Regionów nt. EUWT, CDR117-2007_ETU, s. 25-53; http://www.cor.europa.eu/migrated_data/CoR_EGTC_Study_PL.pdf, 12.09.2008.

⁶¹ Są to tzw. *grenzüberschreitende örtliche Zweckverbände*. Tego typu transgranicznym celowym związkiem gmin jest założony w 2003 roku *Zweckverband Regio Pamina*.

⁶² Tekst dokumentu: <http://www.eurodistrict.eu>, 13.09.2008.

Wsparcie władz centralnych spotkało się z szybką reakcją wśród rządzących na szczeblu lokalnym w Strasburgu i okręgu Ortenau (w jego skład wchodzi m. in. miasto Kehl), którzy od wielu lat lobbowali na rzecz sformalizowania współpracy graniczących wspólnot lokalnych i utworzenia organizacji o mniejszym zasięgu terytorialnym niż euroregion. Doceniając szansę dalszego rozwoju reprezentowanych gmin i miast, przedstawiciele niemieckich i francuskich władz samorządowych tego obszaru podpisali 24 maja 2003 r. wspólną rezolucję, w której przedstawili podstawowe założenia dotyczące eurodystryktu Strasburg-Ortenau. Jej potwierdzeniem na szczeblu ministerialnym był katalog celów eurodystryktu przyjęty 30 czerwca 2003 r.⁶³

Eurodystrykt Strasburg-Ortenau powstał na podstawie porozumienia władz okręgu Ortenau, miast Offenburg, Lahr, Kehl, Achern, Oberkirch i Wspólnoty Miejskiej Miasta Strasburg, zawartego 17 października 2005 r. W umowie określono najważniejsze cele nowej formy współpracy, a także rodzaje gremiów, w ramach których podejmowane są decyzje z dziedzin, takich jak gospodarka, edukacja, służba zdrowia, infrastruktura lokalna, czy media. Nie udało się wówczas, mimo wcześniejszych planów, ustanowić eurodystryktu jako celowego związku komunalnego z osobowością prawną. Prace nad zmianą tego stanu rzeczy trwały do marca 2009 r., kiedy to eurodystrykt Strasburg-Ortenau uzyskał osobowość prawną jako europejskie ugrupowanie współpracy terytorialnej. W ciągu kilku lat istnienia eurodystryktu udało się zrealizować wiele projektów przyczyniających się do rozwoju regionu i służących mieszkańcom objętego współpracą obszaru. Wśród zakończonych sukcesem inicjatyw można wymienić, na przykład: harmonizację taryf telefonicznych po niemieckiej i francuskiej stronie granicy, stworzenie francusko-niemieckich szkoleń zawodowych, powołanie komisji ds. przeciwdziałania zanieczyszczaniu środowiska w obszarze nadreńskim, a także opracowanie wspólnego systemu wywozu i segregacji śmieci.

Eurodystrykt Strasburg-Ortenau stał się modelowym rozwiązaniem⁶⁴ dla tego typu współpracy. Na jego wzór powstały kolejne podobne podmioty. 5 lipca 2006 r. powołano eurodystrykt Fryburg Bryzgowijski-Centrum/Południowa Alzacja⁶⁵. Po stronie niemieckiej w stworzenie tej formy współpracy zaangażowały się władze Fryburga oraz okręgów Breisgau-Hochschwarzwald i Emmendingen, a po stronie francuskiej związki gmin – Grand Pays de Colmar, Pays de la Région Mulhousienne, Pays Rhin-Vignoble-Grand Ballon i Pays de l'Alsace Centrale. Podobnie jak w przypadku eurodystryktu Strasburg-Ortenau starania władz lokalnych były wspierane przez rządy Francji i Niemiec. 26 października 2004 r. na niemiecko-francuskim spotkaniu ministrów w Berlinie przedstawiono szczegółowy plan przyszłej współpracy w ramach nowego eurodystryktu. Działa on jako tzw. wspólnota robocza powołana na podstawie umowy z Karlsruhe i nieposiadająca osobowości prawnej. W przyszłości planowane jest zacieśnienie współpracy i przekształcenie wspólnoty roboczej w organizację posiadającą osobowość prawną. Do tej pory władzom eurodystryktu udało się uruchomić między innymi programy pomocowe dla osób niepełnosprawnych, reaktivować lokalne połączenia kolejowe, a także wprowadzić dwujęzyczne formularze urzędowe.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ Zob. szerzej na ten temat: K. Denni, *Rheinüberschreitungen – Grenzüberwindungen. Die deutsch-französische Grenze und ihre Rheinbrücken (1861-2006)*, Konstanz 2008, s. 237-277.

⁶⁵ Tekst porozumienia o utworzeniu eurodystryktu: http://www.freiburg.de/servlet/PB/menu/1155039_pcontent_11/navigate1176902379375.html, 15.09.2008.

Oprócz wymienionych form współpracy w regionie Górnego Renu utworzono dwa inne eurodystrykty posiadające osobowość prawną i własny budżet. Powstały one z przekształcenia wcześniejszych wieloletnich struktur współdziałania na obszarach przygranicznych. Pierwszym jest jedyny w regionie trójnarodowy eurodystrykt – Trójnarodowy Eurodystrykt Bazylea. Powołano go do życia 26 stycznia 2007 r. Jest efektem prac podejmowanych od 1995 r. w ramach projektu Trójnarodowa Aglomeracja Bazylea (TAB), współfinansowanego przez programy wspólnotowe INTERREG II i III. Bazylejski eurodystrykt jest stowarzyszeniem użyteczności publicznej, działającym na podstawie przepisów francuskiego kodeksu cywilnego. W jego skład wchodzi po stronie szwajcarskiej reprezentanci kantonów Bazylea-miasto, Bazylea-okolice, dwóch gmin kantonu Solothurn i przedstawiciele stowarzyszenia z kantonu Argowia, po stronie niemieckiej reprezentanci okręgów Lörrach i Waldshut-Tiengen, a po stronie francuskiej związku gmin Pays de Saint-Louis. Działalnością eurodystryktu kieruje zarząd wspomagany przez radę doradcą. Budżet i raport roczny z działalności uchwała walne zgromadzenie wszystkich członków stowarzyszenia. Projekty realizowane przez stowarzyszenie obejmują przede wszystkim modernizację połączeń lokalnych i rozbudowę infrastruktury⁶⁶. Ponadto planowane jest utworzenie wspólnego trójnarodowego parku krajobrazowego.

Drugim eurodystryktem powstałym z przekształcenia wcześniej istniejących instytucji jest eurodystrykt *Regio Pamina*, będący celowym związkiem komunalnym, zgodnie z postanowieniami umowy z Karlsruhe. Eurodystrykt *Regio Pamina* ma siedzibę we Francji i działa na podstawie tamtejszych przepisów. Ostatnio lokalne władze rozważają możliwości przekształcenia formy eurodystryktu z celowego związku komunalnego w europejskie ugrupowanie współpracy terytorialnej.

Regio Pamina ma najdłuższe tradycje spośród czterech górnoeńskich eurodystryktów, sięgające pierwszego porozumienia o współpracy na tym obszarze zawartego w 1988 r. W jego skład wchodzi gminy południowego Palatynatu, środkowej części regionu Górnego Renu i obszaru północnej Alzacji⁶⁷. Od skrótów nazw tych jednostek terytorialnych utworzono nazwę *Pamina*, nawiązującą do imienia bohaterki jednego z utworów Mozarta. Program rozwoju tego obszaru od lat 90. ubiegłego stulecia był finansowany ze środków inicjatywy INTERREG. Samorządowe Zrzeszenie Współpracy Transgranicznej *Regio Pamina* powstało na podstawie porozumienia z 22 stycznia 2003 r.⁶⁸ Pięć lat później – w styczniu 2008 r. zmieniono jego nazwę na eurodystrykt *Regio Pamina*. Ma on najbardziej skomplikowaną strukturę spośród omawianych organizacji. Zrzeszenie dysponuje własnym budżetem. W jego ramach zorganizowano wiele projektów. Do najbardziej znanych należy wspomniany wyżej *Infobest Pamina*. Eurodystrykt uczestniczy czynnie we wszystkich inicjatywach podejmowanych w ramach współpracy transgranicznej na obszarze jego działania, m. in. w zakresie wymiany młodzieży, wspierania osób starszych, czy regulacji systemu połączeń lokalnych.

⁶⁶ Zob. http://www.eurodistrictbasel.eu/dn_AbgeschlosseneProjekte/, 20.09.2008.

⁶⁷ Dokładne dane dotyczące tego obszaru: <http://saep.regiopamina.org/seiten/portal.htm>, 20.09.2008.

⁶⁸ Porozumienie to poprzedziły inne akty prawne. Szerzej: <http://www.eurodistrict-regio-pamina.eu/pamina>, 21.09.2008.

TABELA
Eurodystrykty regionu Górnego Renu

Eurodystrykt	Rok założenia	Forma prawna	Wybrane projekty
Eurodystrykt Strasburg/Ortenau	2005	- utworzony na podstawie porozumienia niemieckich i francuskich władz komunalnych. W marcu 2009 r. uzyskał osobowość prawną jako europejskie ugrupowanie współpracy terytorialnej.	* EDUKACJA: - staże zawodowe w kraju sąsiedzkim * SŁUŻBA ZDROWIA: - opracowanie przewodnika informującego o świadczeniach zdrowotnych po obu stronach francusko-niemieckiej granicy - projekt karty zdrowotnej uprawniającej do bezpłatnego korzystania ze wszystkich usług medycznych w kraju sąsiedzkim * KOMUNIKACJA: - harmonizacja taryf telefonicznych
Eurodystrykt Fryburg Bryzgowijski - Centrum/Południowa Alzacja	2006	- utworzony na podstawie porozumienia niemieckich i francuskich władz komunalnych. Nie posiada osobowości prawnej.	* EDUKACJA: - program praktyk uczniowskich w kraju sąsiedzkim * SŁUŻBA ZDROWIA: - transgraniczny program pomocy osobom niepełnosprawnym * KOMUNIKACJA: - nowe połączenia kolejowe i autobusowe
Trójnarodowy Eurodystrykt Bazylea	2007	- powstał z przekształcenia wcześniej istniejących w ramach aglomeracji Bazylea form współpracy transgranicznej. Jedyny eurodystrykt regionu Górnego Renu obejmujący trzy państwa. Działa na podstawie przepisów francuskiego kodeksu cywilnego jako stowarzyszenie użyteczności publicznej. Posiada osobowość prawną.	* URBANISTYKA: - liczne projekty z zakresu modernizacji zagospodarowania przestrzennego aglomeracji Bazylei * KOMUNIKACJA: - usprawnienie sieci połączeń wokół lotniska <i>EuroAirport</i> - projekt zakładający opracowanie wspólnych biletów komunikacji publicznej w regionie aglomeracji bazylejskiej
Eurodystrykt REGIO PAMINA	2008	- powstał z przekształcenia wcześniejszych form współpracy, istniejących w północnej części regionu Górnego Renu (PAMINA). Jest celowym związkiem komunalnym (umowa z Karlsruhe), mającym siedzibę we Francji i działającym na podstawie tamtejszych przepisów. Posiada osobowość prawną.	* TURYSTYKA: - turystyczny program informacyjny „Vis-à-Vis” – promocja regionu PAMINA * INTERREG - koordynowanie środkami przekazywanymi w ramach inicjatywy INTERREG * EDUKACJA: - programy wymiany młodzieży szkolnej - projekt Infobest PAMINA

Źródło: opracowanie własne na podst.: <http://www.eurodistrict.eu>, <http://www.freiburg.de>, <http://www.eurodistrictbasel.eu/>, <http://www.eurodistrict-regio-pamina.eu>, 5.11.2008.

PODSUMOWANIE

Współpraca transgraniczna regionu Górnego Renu opiera się na wielopoziomowych, nakładających się na siebie strukturach współdziałania. Obejmuje niemal każdą dziedzinę życia społecznego ważną dla lokalnej ludności. Wiele z wypróbowanych w regionie Górnego Renu rozwiązań stało się inspiracją dla innych regionów przygranicznych⁶⁹. Stopień zaawansowania różnych form kontaktów władz lokalnych, przedsiębiorców, ludzi kultury i nauki, a także zwykłych obywateli pragnących tworzyć wspólne transgraniczne projekty należy do wyjątkowych w Europie, stąd wiele z wypracowanych w regionie Górnego Renu rozwiązań znalazło zastosowanie także w innych regionach, na przykład na pograniczu francusko-hiszpańskim.

Duże znaczenie dla powodzenia współpracy transgranicznej na szczeblu organizacji społecznych i władz lokalnych ma z pewnością potencjał gospodarczy regionu. Nie należy jednak zapominać, że jego wzrost jest między innymi wynikiem działań podejmowanych właśnie w ramach tej współpracy. Kolejne sukcesy działały zachęcająco dla następnych pokoleń, gotowych odłożyć na bok uprzedzenia żywione wobec partnerów po drugiej stronie granicy. Wiele ze zrealizowanych w regionie inicjatyw i programów powstało dzięki zaangażowaniu pojedynczych ludzi⁷⁰, którzy nie zważając na liczne, zwłaszcza w okresie powojennym, przeszkody widzieli w transgranicznych projektach szansę rozwoju dla górnoreńskich wspólnot lokalnych.

Niezależnie od odnoszonych sukcesów wciąż podejmowane są działania mające na celu usprawnienie form współpracy w omawianym regionie. Niektórzy eksperci uważają, że należy zlikwidować część gremiów w celu uproszczenia systemu współpracy⁷¹. Warto jednak dodać, że istniejąca liczba instytucji pozwala na bardzo szeroki udział reprezentantów wielu grup społecznych w tworzeniu projektów transgranicznych, dzięki czemu zyskują one duże poparcie miejscowej ludności. Euroregiony umożliwiają bezpośrednie kontakty władz lokalnych, a także formalnych i nieformalnych grup obywateli i tym samym służą niwelowaniu wzajemnych uprzedzeń.

Formy współpracy regionu Górnego Renu od dawna znajdują zastosowanie w polskich regionach przygranicznych. Przykładem może być pierwszy polsko-niemiecki eurodystrykt Oderland-Nadodrze⁷². Pomysłodawcy przedsięwzięć realizowanych na pograniczu polsko-niemieckim od kilku lat uczestniczą w organizowanych przez instytucje górnoreńskie seminariach, szkoleniach i konferencjach dotyczących współpracy transgranicznej. Dzięki temu mają okazję obserwować praktyczne zastosowanie opracowanych tam mechanizmów współpracy i realizację konkretnych projektów, na przykład z zakresu ochrony środowiska, wielojęzycznego kształcenia młodzieży, czy wspólnego systemu ratownictwa w przypadku katastrof. Wiele wykorzystanych tam pomysłów przyczyniłoby się do poprawy sytuacji w polskich regionach przygranicznych, nie tylko na granicy polsko-niemieckiej. Jako przykład może służyć choćby wspólny program segregacji i gospodarowania odpadami, opracowanie jednolitej taryfikacji połączeń telefonicznych, czy spójnego systemu połączeń lokalnych.

⁶⁹ Zob. szerzej: G. Feng, *op. cit.*, s. 89 i n.

⁷⁰ Jedną z najbardziej charyzmatycznych osób, która przyczyniła się do rozwoju współpracy transgranicznej w regionie Górnego Renu był twórca *Regio Basiliensis* – Hans Briner.

⁷¹ Zob. np. opinie na stronie internetowej: <http://www.frsw.de/eurodistrict.htm>, 25.09.2008.

⁷² Powstał w 2005 r. z inicjatywy gmin i powiatów regionu nadodrzańskiego. W skład eurodystryktu określanego skrótem EDON wchodzi polskie miasta i gminy z województw zachodniopomorskiego i lubuskiego, a także niemieckie miasta i gminy z Brandenburgii.

Interesująca dla polskich władz samorządowych może wydać się też wielonarodowa struktura powoływanych w regionie Górnego Renu gremiów oraz sposoby kształtowania i podejmowania wspólnych decyzji. Oprócz instytucji zrzeszających przedstawicieli władz lokalnych na uwagę zasługują stowarzyszenia osób prywatnych, występujących z własnymi inicjatywami rozwoju swojego regionu (np. *RegioGesellschaft Schwarzwald-Oberrhein*), a także ciała kolegialne, takie jak Rada *RegioTriRhena*, stanowiąca platformę porozumienia przedstawicieli władz i różnego rodzaju organizacji społecznych.

Obszary objęte współpracą transgraniczną mają szansę dzięki finansowemu wsparciu Unii Europejskiej wykorzystać swój wielonarodowy i tym samym wielokulturowy potencjał.

NATALIA KOHTAMÄKI

Jena

ABSTRACT

The last forty years were a period when mechanisms of transborder cooperation in the Upper Rhine region were formed. The troubled past of the French-Swiss-German border territory no longer blocks the way of partners across the Rhine to seek practical solutions to problems in the life of the inhabitants of those areas. From the perspective of Paris or Berlin, the Upper Rhine region is not infrequently seen to be peripheral and unimportant, but in fact it lies in the centre of Europe and is one of the richest areas in the European Union. Opportunities that follow from such a location motivate local communities to tighten mutual ties and develop various forms of cooperation (e.g. the RegioTriRhena Council, the Upper Rhine Conference, Trilateral Congresses, the Upper Rhine Eurodistricts). Many of those are pioneering initiatives that serve as models for other European border regions.